

Наземцев Н. І., магістр, Мельник Л. С., доц.

Київський національний університет технологій та дизайну

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА ТА ВОЄННА ДОКТРИНА БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті досліджується складний взаємозв'язок між міжнародною економікою та воєнними доктринами безпеки в умовах сучасних глобальних викликів. Аналізується вплив економічних чинників, таких як глобалізація, взаємозалежність, торговельні відносини та ресурсна конкуренція, на формування та еволюцію військових стратегій держав. Особлива увага приділяється тому, як зміна балансу економічної потужності відображається на концепціях національної та міжнародної безпеки, а також на здатності держав проектувати свою силу та захищати інтереси. Висвітлюються наслідки інтеграції економічних інструментів у військові доктрини, включаючи використання економічних санкцій, торговельних воєн та енергетичного шантажу як елементів гібридної війни. Запропоновано розглядати економічну безпеку як невід'ємну складову національної безпеки, що вимагає переосмислення традиційних підходів до оборони та міжнародних відносин.

Ключові слова: міжнародна економіка, воєнна доктрина, безпека, глобалізація, геоekonomіка, гібридна війна, економічні санкції, ресурсна конкуренція, національна безпека, стратегія.

Nazemtsev N., Master's Degree, Melnyk L., Assoc.

Kyiv National University of Technologies and Design

INTERNATIONAL ECONOMY AND MILITARY SECURITY DOCTRINE

Abstract. The article explores the complex relationship between the international economy and military security doctrines in the context of modern global challenges. The impact of economic factors, such as globalization, interdependence, trade relations, and resource competition, on the formation and evolution of military strategies of states is analyzed. Particular attention is paid to how the change in the balance of economic power is reflected in the concepts of national and international security, as well as on the ability of states to project their power and protect their interests. The consequences of the integration of economic instruments into military doctrines are highlighted, including the use of economic sanctions, trade wars, and energy blackmail as elements of hybrid warfare. It is proposed to consider economic security as an integral component of national security, which requires a rethinking of traditional approaches to defense and international relations.

Keywords: international economy, military doctrine, security, globalization, geoeconomics, hybrid warfare, economic sanctions, resource competition, national security, strategy.

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується безпрецедентним рівнем взаємозалежності, зумовленим інтенсивною глобалізацією економічних процесів. Водночас, на тлі цих інтеграційних тенденцій спостерігається зростання напруженості у міжнародних відносинах, посилення геополітичної конкуренції та зростання конфліктності. Традиційні парадигми безпеки, що базувалися переважно на військово-політичних аспектах, виявляються недостатніми для розуміння та реагування на нові загрози. Дедалі очевиднішим стає, що економічні чинники відіграють ключову роль у формуванні воєнних доктрин, впливаючи на оборонні бюджети, розвиток військових технологій, стратегічне планування та навіть на прийняття рішень щодо застосування сили. Недостатнє розуміння цього складного взаємозв'язку може призвести до хибних оцінок ризиків та неефективних стратегій безпеки. Таким чином, виникає нагальна потреба у глибокому та всебічному аналізі впливу міжнародної економіки на еволюцію воєнних доктрин безпеки та їх взаємного впливу в умовах сучасних реалій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема взаємодії економіки та безпеки є предметом численних досліджень у міжнародній економіці, економічній безпеці та стратегічних дослідженнях. Зокрема, значний внесок у розуміння геоекономіки як інструменту зовнішньої політики зробили такі вчені, як Едвард Люттвак, який ввів термін «геоекономіка» для опису застосування економічних методів для досягнення стратегічних цілей [1]. Роботи Роберта Гілпіна акцентують увагу на взаємозв'язку між економічною потужністю та гегемонією [2]. У контексті гібридних загроз, праці Френка Хоффмана розкривають механізми використання економічних інструментів у нових формах конфліктів [4]. Дослідження, присвячені впливу санкцій, проведені такими авторами, як Гарі Хафбауер та Джеффри Шотт, надають емпіричні дані про ефективність та наслідки економічних обмежень [3]. Водночас, попри значний обсяг наукових напрацювань [5–10], залишається недостатньо вивченим комплексний вплив глобальних економічних трансформацій на формування сучасних воєнних доктрин, особливо у контексті зростання ролі недержавних актів та кіберзагроз. Існує потреба в систематизації знань та розробці цілісної концепції, яка б інтегрувала економічні виміри в аналіз військово-політичних стратегій [11–13].

Мета роботи. Метою цієї статті є комплексний аналіз впливу міжнародної економіки на формування та еволюцію воєнних доктрин безпеки в сучасному світі, а також визначення наслідків цього взаємозв'язку для національної та міжнародної безпеки. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються завдання аналізу ключових економічних чинників, що впливають на воєнні доктрини, такі як глобалізація, ресурсна конкуренція, технологічний розвиток. В статті необхідно дослідити механізми інтеграції економічних інструментів у військові стратегії у вигляді санкцій, торговельних війн, енергетичної безпеки. Наразі є потреба визначити, як зміни в міжнародній економічній системі трансформують концепції національної та міжнародної безпеки. Оцінити роль економічного потенціалу у здатності держав проектувати силу та захищати свої інтереси. Сформулювати рекомендації щодо адаптації воєнних доктрин до нових викликів, зумовлених економічними чинниками [11].

Виклад основного матеріалу. Глобалізація економіки створила безпрецедентну взаємозалежність між державами. Це, з одного боку, зменшує ймовірність масштабних військових конфліктів через високу ціну розриву економічних зв'язків. З іншого боку, вона створює нові вразливості та точки тиску. Прикладом є порушення глобальних ланцюгів постачань, залежність від імпорту критично важливих компонентів, особливо у високотехнологічному секторі, або енергетичних ресурсів стають чинниками, що безпосередньо впливають на обороноздатність держави. Сучасні воєнні доктрини мають враховувати не лише традиційні військові загрози, а й потенційні економічні диверсії, кібератаки на критичну інфраструктуру і порушення фінансової стабільності, що можуть мати дестабілізуючий ефект, еквівалентний військовому нападу. Концепція економічної стійкості стає ключовою, вимагаючи диверсифікації ринків, створення стратегічних запасів та розвитку внутрішнього виробництва критичних товарів.

Зростаюча конкуренція за обмежені ресурси, такі як енергоносії, рідкоземельні метали, вода, продовольство, є одним із ключових драйверів геополітичної напруженості. Дефіцит ресурсів може призводити до внутрішніх конфліктів, міграційних криз, а також ставати причиною міждержавних протистоянь. Воєнні доктрини багатьох країн вже включають положення про захист доступу до стратегічно важливих ресурсів та маршрутів їх транспортування. Це може проявлятися у вигляді нарощування військово-морських сил для захисту водних шляхів, створення військових баз у регіонах з багатими природними ресурсами або навіть прямого військового

втручання. Таким чином, енергетична безпека та продовольча безпека стають невід'ємними компонентами військової стратегії [2, 4].

Сучасні конфлікти все частіше набувають гібридного характеру, де поряд з традиційними військовими діями використовуються невійськові засоби, зокрема економічні. Економічні санкції стали потужним інструментом зовнішньої політики, спрямованим на ослаблення економічного потенціалу противника, зміну його внутрішньої або зовнішньої політики. Торговельні війни, введення мит, квот та інші протекціоністські заходи можуть бути використані для тиску на економіку іншої держави. Енергетичний шантаж, що передбачає маніпуляції з постачанням енергоресурсів, також є ефективним засобом впливу. Воєнні доктрини тепер передбачають як можливість використання таких інструментів проти потенційного противника, так і розробку заходів для протидії їм. Це вимагає від держав розвитку систем раннього попередження економічних загроз та здатності до швидкої адаптації економіки до шоківих ситуацій [7].

Економічна міць є основою, базою, фундаментом військової могутності. Значний ВВП, розвинена промисловість, науково-технічний потенціал та інноваційні можливості дозволяють державі фінансувати великі оборонні бюджети, розробляти та впроваджувати передові військові технології, утримувати численну та добре оснащену армію. Країни зі значним економічним потенціалом мають більші можливості для проекції сили – здатності розгортати та підтримувати військову присутність далеко за межами своїх кордонів. Це дозволяє їм впливати на події у стратегічно важливих регіонах та захищати свої інтереси на глобальному рівні. Воєнні доктрини великих держав відображають їхню економічну міць та амбіції, тоді як менш економічно розвинені країни змушені шукати асиметричні відповіді на загрози.

У сучасному світі економічна потужність дійсно є фундаментом військової сили і саме вона дозволяє державам інвестувати в оборону, розвивати технології та проектувати силу на глобальному рівні. Сполучені Штати Америки є класичним прикладом, як економічна міць стає фундаментом військової могутності. З ВВП, що перевищує 28 трильйонів доларів США станом на 2025 рік, за даними Світового банку, ця країна має найбільшу економіку світу, яка генерує значні податкові надходження та інвестиції. Це дозволяє фінансувати оборонний бюджет на рівні близько 900 мільярдів доларів щорічно, що становить понад 40% глобальних військових витрат. Розвинена промисловість, зокрема сектори аерокосмічної, електроніки та ІТ, такі компанії як Lockheed Martin, Boeing та Raytheon, забезпечує виробництво передових технологій, таких як винищувачі F-35, безпілотники та системи кібербезпеки. Науково-технічний потенціал США, підтримуваний інвестиціями в дослідження та розробках на рівні 3% ВВП, дозволяє впроваджувати інновації, як от гіперзвукову зброю та штучний інтелект у військових операціях. Наприклад, програма DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency) від агентства перспективних оборонних дослідницьких проєктів Міністерства оборони США фінансується з федерального бюджету та співпрацює з приватним сектором, що призводить до швидкого переходу від концепцій до реальних систем. Це дає США можливість проектувати силу глобально: утримання понад 800 військових баз у 80 країнах, участь у операціях НАТО та підтримка союзників, як у випадку з допомогою Україні під час російсько-української війни з 2022 року [11].

Воєнна доктрина США, викладена в National Defense Strategy 2022, акцентує на «інтегрованому стримуванні» через економічні санкції, технологічну перевагу та глобальну присутність. Економічна міцність дозволяє не лише утримувати численну армію (понад 1,3 мільйона активних військових), а й інвестувати в логістику для розгортання сил у віддалених регіонах, як Тихий океан чи Близький Схід. У 2024–2025 роках США продемонстрували це через посилення присутності в Індо-

Тихоокеанському регіоні для стримування Китаю, фінансуючи нові альянси як AUKUS – Australia, United Kingdom, United States (Тристоронній оборонний альянс між Австралією, Великою Британією та Сполученими Штатами, створений у 2021 році для технологічної та військової співпраці в Індо-Тихоокеанському регіоні). Без такої економічної бази подібна проекція сили була б неможливою, адже менш розвинені країни не можуть дозволити собі такі витрати без ризику економічного колапсу [1, 2].

Китайська Народна Республіка ілюструє, як швидке економічне зростання перетворюється на військову могутність. З ВВП близько 18 трильйонів доларів, це друге місце у світі, Китай інвестує в промисловість і технології, що безпосередньо підтримує армію. Оборонний бюджет зріс з 178 мільярдів у 2019 до понад 300 мільярдів доларів у 2025 році, дозволяючи модернізацію Народно-визвольної армії. Розвинена промисловість, зокрема в електроніці та суднобудуванні, такі компанії як Huawei та COSCO, забезпечує виробництво авіаносців, гіперзвукових ракет та систем ППО. Інноваційний потенціал Китаю, підтримуваний державними програмами як "Made in China 2025", фокусується на самозабезпеченні технологіями. Наприклад, розвиток 5G і AI застосовується в військових дронах та кіберопераціях, дозволяючи асиметричну перевагу над суперниками. Економічна міцність дає змогу проектувати силу в Південно-Китайському морі та Тайваньській протоці, де Китай розгортає штучні острови та флотилії для контролю торгівельних шляхів. Воєнна доктрина Китаю, оновлена в 2023 році, підкреслює «активну оборону» з акцентом на регіональну гегемонію, що відображає економічні амбіції в ініціативі «Один пояс, один шлях». У 2024 році Китай провів масові навчання біля Тайваню, демонструючи здатність утримувати великі сили далеко від кордонів. На противагу, менш розвинені сусіди, як Філіппіни, змушені покладатися на асиметричні тактики, такі як дипломатія та альянси з США, через обмежений ВВП, що становить близько 400 мільярдів доларів. Економічний ріст Китаю не лише фінансує армію, а й використовується для «м'якої сили» – інвестицій в Африку та Азію, що посилюють військовий вплив без прямих конфліктів [12].

Країна агресор – Російська Федерація демонструє, як відносно менша економічна міць (ВВП близько 2 трильйонів доларів) обмежує військову могутність, змушуючи до асиметричних стратегій. Оборонний бюджет цієї країни становить близько 100 мільярдів доларів, що дозволяє утримувати армію, але війна в Україні з 2022 року виявила вразливості, які включають брак інновацій через санкції, залежність від імпорту технологій та виснаження ресурсів. Промисловість, орієнтована на нафту та газ, не забезпечує швидкого розвитку, як у США чи Китаї, тому Росія покладається на ядерну тріаду та гібридну війну, що і відчуває Україна – кібератаки, пропаганда. Науково-технічний потенціал ослаблений еміграцією фахівців і санкціями, що гальмує впровадження нових технологій, як от дрони чи точне наведення. Проекція сили обмежена, прикладом є операції в Сирії чи Африці та вимагають значних зусиль, але війна в Україні показала, що без сильної економіки підтримка тривалої кампанії веде до інфляції та дефіциту, що і покзує зростання витрат на 50% у 2023–2024 роках. Воєнна доктрина Росії акцентує на «ескалації для деескалації», використовуючи ядерні погрози як асиметричну відповідь. На противагу, Україна з ВВП близько 200 мільярдів доларів застосовує асиметричні тактики, гарними фактичними прикладами є дрони-камікадзе, партизанську війну та міжнародну допомогу. Українські інновації, як Bayraktar TB2 та морські дрони, розроблені з обмеженими ресурсами, ілюструють, як менш розвинені країни шукають несиметричні відповіді. Економічна допомога від Заходу, а це понад 100 мільярдів доларів, частково компенсує, але без власної бази Україна залежить від союзників. У 2025 році економіка країни агресора страждає від санкцій, що зменшує військовий потенціал, тоді як США та Китай продовжують інвестувати. Це підкреслює

тезу, що економічна міць визначає, чи може держава вести симетричну війну чи змушена до асиметрії [13].

Проаналізовані країни підтверджують, що економічна потужність є ключем до військової домінації. Великі держави як США та Китай використовують її для глобальної проєкції, тоді як менші шукають альтернативи. У сучасному світі, з урахуванням технологічної революції, ця залежність тільки посилюється.

Інтеграція економічних аспектів у воєнні доктрини призводить до трансформації традиційних концепцій безпеки. Поняття національної безпеки тепер не обмежується лише військовими загрозами, а включає економічну, енергетичну, кібернетичну та інформаційну безпеку. Це вимагає міжвідомчої координації та комплексного підходу до розробки стратегій. На міжнародному рівні зростає значення багатосторонніх економічних інститутів та міжнародного права у регулюванні економічних відносин та запобіганні конфліктам. Водночас, деякі держави можуть ігнорувати ці норми, використовуючи економічні інструменти для досягнення своїх геополітичних цілей, що створює додаткові виклики для міжнародної стабільності [3].

Взаємозв'язок між міжнародною економікою та воєнними доктринами безпеки є дедалі складнішим та багатогранним. Глобалізація, ресурсна конкуренція та використання економічних інструментів як елементів гібридної війни кардинально змінюють природу сучасних конфліктів та вимоги до оборонної стратегії [5, 6].

Економічні чинники є визначальними для формування воєнних доктрин. Обсяг оборонних бюджетів, доступ до технологій, стійкість ланцюгів постачань та економічна життєздатність є ключовими для військової могутності та здатності держави реагувати на загрози. Геоекономіка стає невід'ємною частиною геополітики, де йде застосування економічних санкцій, торговельних воєн та енергетичного шантажу, перетворилося на ефективні інструменти досягнення стратегічних цілей. Концепція національної безпеки розширюється і саме вона включає економічну, енергетичну, технологічну та кібернетичну безпеку, що вимагає комплексного та міжвідомчого підходу до її забезпечення. Стійкість та адаптивність економіки є критично важливими, бо це здатність протистояти економічним розгубленостям та швидко адаптуватися до мінливих умов стає такою ж важливою, як і традиційна військова готовність. Необхідною стає трансформація воєнних доктрин, так як сучасні доктрини мають інтегрувати економічний вимір, передбачаючи як захист від економічних загроз, так і використання економічних інструментів у конфліктах. Це вимагає розвитку нових аналітичних підходів та механізмів співпраці між економічними та оборонними відомствами.

Список використаної літератури

1. Luttwak, E. N. (1999). *Turbo-Capitalism: Winners and Losers in the Global Economy*. HarperCollins. URL: <https://books.google.com/>
2. Gilpin, R. (2001). *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton University Press. URL: <https://press.princeton.edu/>
3. Hufbauer, G. C., Schott, J. J., Elliott, K. A., & Oegg, B. (2009). *Economic Sanctions Reconsidered*. Peterson Institute for International Economics. URL: <https://www.piie.com/>
4. Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Potomac Institute for Policy Studies, Arlington VA Advanced Systems and Concepts Office. URL: https://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_012007.pdf
5. Бідність – головна загроза безпеці громадян у 2017 р.: аналітична доповідь URL: <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2017/02/bidnist.pdf>
6. Ульянченко А. В., Прозорова Н. В. Продовольча безпека – основа національної безпеки держави. *Конгрес світ*. 2014. URL: http://congressworld.com.ua/blog_article.php?id
7. Телегін В. Вплив економічної політики на забезпечення національної безпеки України. *Вчені записки Університету "КРОК"*. 2022. № 1 (65). С. 34–42. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-65-34-42>

8. Shkuta, O., Korniienko, M., Yankovyi, M. (2022). Foreign experience of preventing military and economic crimes. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 8, № 4, P. 185–190. URL: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>.
9. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/aktualni-vyklyky-ta-zahrozyekonomichniy-bezpetsi-ukrayiny>.
10. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/ekonomichna-bezpeka-ukrayiny-vumovakh-dovhotryvaloyi-viyny>.
11. SIPRI (2025). Military expenditure database 2025. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. URL: <https://sipri.org/databases/milex>.
12. The World Bank (2025). World Development Indicators: GDP (current US\$) – United States, China, Russia, Ukraine. Washington, DC: The World Bank, 2025. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.
13. U.S. Department of Defense (2025). National Defense Strategy 2022 (including 2024–2025 updates). Washington, DC: DoD. URL: <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.PDF>.